



## TÜRKİYE'NİN DEMOKRASİ TARİHİNDE 1946 YILI SEÇİMLERİ

Oğuz KAAN\*

### Öz

Türkiye'nin çok partili hayata geçmesinde iç ve dış şartların etkisi büyüktür. Özellikle II. Dünya Savaşı sonrasında dünya siyasetinde yaşanan gelişmeler çok partili hayata geçiş kararında etkili olmuştur. CHP'nin zorunlu olarak aldığı bu karara bulduğu çözüm kurulların partilerin muvazaa partisi olmasıdır. Ancak DP'nin yaptığı etkili muhalefet, CHP'nin diğer partilerin ve özellikle de DP'nin ülke düzeyinde kuvvetlenmesini ve örgütlenmesini tamamlamadan erken seçim kararı almasına sebep olmuştur. Erken seçim kararına muhalefet partileri ve DP'li idareciler sert tepki göstermişlerdir. Bu tepki seçimlere katılmama kararıdır. Belediye seçimlerine katılmayan muhalefet partileri genel seçimlere CHP tarafından imalı tehdit yüzünden katılmak zorunda kalmışlardır. Seçimlerin tek dereceli olması, seçimlerin idarenin denetimi altında yapılması, "açık oy gizli sayım" kuralı ve seçimlerde iddia edilen hile ve tehdit uygulamaları, 1946 Genel Seçimlerini Türkiye'nin demokrasi tarihinde en tartışmalı seçimleri haline getirmiştir. Bu çalışmada iktidar muhalefet ilişkileri temelinde 1946 yılında yapılan seçimler incelenecek ve bu seçimlerin Türkiye'nin demokrasi tarihindeki yerinin belirlenmesine çalışılacaktır.

### Anahtar Kelimeler

*Demokrat Parti, Cumhuriyet Halk Partisi, 1946 Seçimleri, Adnan Menderes, Celal Bayar*

## THE 1946 ELECTIONS IN THE HISTORY OF TURKISH DEMOCRACY

### Abstract

*Internal and external factors are significant in the transition to multi-party period of Turkey. Especially developments in world politics after World War II were effective in the decision to transition to multi-party life. The solution found by the CHP to this mandatory decision is that the parties to be established are collusion parties. However, the effective opposition of the DP caused the CHP to take early elections without completing the strengthening and organization of other parties and especially DP at the country level. Opposition parties and DP administrators reacted harshly to the*

\* Dr. Öğr. Üyesi, Kırklareli Üniversitesi İİBF Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü Öğretim Üyesi, Kırklareli/Türkiye.  
oguzkaan71@yahoo.com  
Orcid No: 0000-0001-6764-4562  
Makalenin Gönderilme Tarihi: 23.02.2021  
Makalenin Kabul Tarihi: 17.03.2021  
Makalenin Yayınlanma Tarihi: 24.03.2021  
Makalenin Türü: Araştırma



*early election decision. This reaction is a decision not to participate in the elections. Opposition parties that did not participate in the municipal elections had to participate in the general elections because of an implied threat from the CHP. Single stage elections carried out under the supervision of the administration of elections, "open vote secret count" rule and alleged election fraud and threats practices made 1946 General Elections the most controversial elections in Turkey's history of democracy. In this study, on the basis of power-opposition relations, the elections held in 1946 will be examined and it is aimed to determine the importance of the 1946 elections in the history of Turkish democracy.*

#### **Keywords**

*Democrat Party, Republican People's Party, 1946 Elections, Adnan Menderes, Celal Bayar*



## GİRİŞ

Abraham Lincoln, ünlü söylevinde demokrasiyi “halkın, halk eliyle, halk için yönetimi” şeklinde tanımlamıştır. Bu tanımda halkın yönetimi nasıl gerçekleşecektir? sorusuna Atina demokrasilerinde olduğu gibi, doğrudan demokrasilerde vatandaşların siyasal karar alma ve yönetme faaliyetlerine vasıtasız bir şekilde katılması şeklinde cevap verilebilir. Ancak demokratik sistemlerin, ülkelerin siyasal sistemlerini etkilemeye başladığı 1800’lü yıllardan itibaren doğrudan demokrasinin uygulanması neredeyse imkânsız bir hale gelmiştir. Çünkü hem devletlerin coğrafi alanları genişlemiş hem de vatandaşların sayısı da çok yükselmiştir. Bu nedenle vatandaşların yönetme ve siyasal karar alma faaliyetlerine doğrudan katılması yerine dolaylı olarak katılması formülü geliştirilmiştir. Temsili demokrasi olarak isimlendirilen bu sistemde vatandaşlar belirli aralıklarla seçecekleri temsilcileri vasıtasıyla yönetme faaliyetlerine katılacaktır.

Temsili demokrasilerde temel sorunlardan biri halkın temsilcilerini nasıl seçeceği. Bir başka ifade ile halkın oyları nasıl değerlendirilecektir. Bu soruna tek bir yanıtla cevap vermek oldukça güçtür. Çünkü ülkelerin gelişmişlik düzeyleri kültürleri, sosyo-ekonomik ve siyasal yapıları ülkeden ülkeye farklılık gösterdiği için her ülke kendisi için en doğru olduğunu düşündüğü çözümü kabul edecektir. Bu nedenle vatandaşların verdikleri oyların nasıl değerlendirileceği, kabul edilen seçim sistemlerine göre belirlenecektir. Seçim sistemi vatandaşların vermiş olduğu oyların hesaplanmasına dayanmaktadır. Seçim sistemlerinde temelde iki ilke vardır. Bu ilkeler, temsilde adalet ve yönetimde istikrardır. Ülkelerin seçim sistemlerinde oyların değerlendirilmesi bu ilkeler etrafında belirlenmektedir.

Seçim sistemlerinde iki sınıflama yapılabilir. Çoğunluk sistemi ve nisbi temsil sistemidir. Çoğunluk sistemi de farklı şekillerde sınıflandırılabilir. Ancak çoğunluk sistemi en fazla oyu alan aday veya partinin kazandığı bir hesaplama dayanmaktadır. Aynı zamanda çoğunluk sistemi, yönetimde istikrar ilkesinin gerçekleşmesine dayalı bir sistemdir. Nisbi temsil sisteminde ise amaç partilerin almış oldukları oy oranına yakın bir şekilde mecliste temsil imkanına kavuşmasıdır. Nisbi temsil sisteminde, temsilde adalet vurgusu ön plandadır. İlave olarak seçim sistemlerinde genel oy ilkesi, eşit oy ilkesi, seçimlerin güvenliği ilkesi ve gizli oy açık sayım ilkeleri de önemli nitelikler arasındadır. Seçim sistemleri ile ilgili bir başka özellikte seçimlerin tek dereceli veya iki dereceli olmalarıdır. Tek dereceli seçim sistemlerinde vatandaşlar doğrudan temsilcilerini seçmektedir. İki dereceli seçim sistemlerinde ise vatandaşlar birinci seçmen olarak kabul edilir. Birinci seçmenler ikinci seçmenleri seçerler ve ikinci seçmenler de milletvekillerini seçerler.



Türkiye'nin seçim tarihinde 1877-1957 yılları arasında çoğunluk usulüne dayalı seçim sistemi uygulanmıştır. 1876 yılında kabul edilen Kanun-i Esasi'den sonra siyasal rejim meşruti sisteme dönüşmüştür. Meşruti sistemde parlamentonun oluşması için seçimlerin yapılması gerekmektedir. Bu tarihte yapılan Seçim Kanunu milletvekili seçimlerinde iki dereceli seçim sistemini kabul etmiştir. 1877 yılında başlayan iki dereceli seçim sistemi 1943 seçimlerine kadar uygulanmıştır. 1946 yılında yapılan seçim kanunu ile iki dereceli seçim sisteminden vazgeçilerek tek dereceli seçim sistemi kabul edilmiştir. Tek dereceli seçim sistemi ile yapılan ilk seçimler de 1946 seçimleridir. 1946 seçimlerinden sonra Türkiye'de tek dereceli seçim sistemi uygulanmıştır. 1946 yılına kadar seçimler iki dereceli seçimler olduğu için tek günde yapılamazdı. Bazen bir aydan fazla süren seçimler olurdu. Her seçim bölgesi için farklı günlerde seçimler yapılırdı. 1946 yılı seçimleri ile birlikte yapılan düzenleme seçimlerin tüm seçim bölgelerinde aynı günde yapılması hükmü getirilmiştir.

Bu çalışmada öncelikle cumhuriyet öncesi yapılan seçimlerin özellikleri, seçimlere yapılan nitelermeler ve seçimlerin kurumsallaşması hakkında kısa bilgiler verilecektir. Çalışmanın ikinci bölümünde 1920'den 1946 seçimlerine kadar yapılan seçimler kısa bir şekilde incelenecektir. Bu dönemde yapılan seçimler 1920 seçimleri hariç tek partili rekabetin olmadığı seçimlerdir. Son bölümde ise çalışmanın ana konusu olan 1946 yılında yapılan hem belediye hem de milletvekilliği seçimleri incelenecektir. Bu yılda yapılan seçimlerin demokratik bir seçim sistemine ve iktidar-muhalefet ilişkilerine etkisi analiz edilecektir.

## I. 1946 YILI ÖNCESİNDE YAPILAN SEÇİMLER

### I.I. Osmanlı Devleti'nin Son Dönemlerinde Yapılan Seçimler

Türkiye'nin seçim tarihinde ilk seçimler Tanzimat döneminin ilk yıllarında yapılmıştır. Gülhane Hattı Hümayunun okunmasından sonra 25 Ocak 1840 Tarihinde bir nizamname çıkarılmıştır. Bu Nizamnameye göre muhassıl meclislerinin görev ve oluşma şekli belirlenmiştir. Meclis üyelerinin bir kısmı atama ile bürokrasiden gelirken bir kısmı da yerel halkın temsilcileri arasından belirlenecektir (islamansiklopedisi.or.tr). Bu nedenle ilk seçimler, yerel meclislerin oluşması için yapılan seçimlerdir. Seçimlerde temsilci olarak seçilecek adaylar ile seçme yeterliliğine sahip olan vatandaşlar bir salonda toplanarak oylarını kullanmışlardır. Doğrudan demokrasi modeline benzeyen (Alkan, 2006:138) bu seçimlerin en önemli özelliklerinden biri etnik ve dini ayrım olmaksızın tüm Osmanlı vatandaşlarının ilk kez seçim olgusu ile karşılaşmış olmasıdır. Yerel meclislerin oluşumu için yapılan seçim düzenlemesinin ilki 1868 yılında yapılan "Dersaadet İdare-i Belediye Nizamnamesi" dir.



Cumhuriyet ilan edildikten sonra ilk belediye seçimleri 1930 yılında yapılmıştır (www.trt.net.tr/azerbaycan).

Türkiye'nin siyasi tarihinde ilk milletvekilliği seçimleri 23 Aralık 1876 tarihinde Kanun-i Esasi'nin yürürlüğe girmesinden sonra yapılmıştır. Kanun-i Esasiye göre Meclis-i Umumi, Mebusan ve Ayan Meclislerinden oluşmaktadır. Ayan Meclisi Padişah tarafından atanırken Mebusan Meclisi seçilmiş milletvekillerinden oluşacaktır. Mebusan seçimleri "Meclisi Meb'usan azasının sureti intihab ve tayinine dair talimatı muvakkate" isimli düzenleme kurallarına göre yapılmıştır. 28 Ekim 1876 tarihinde yapılan bu düzenleme Kanun-i Esasi'nin yürürlüğe girmesinden önce yapılmıştır. Bu nedenle Kanun-i Esasi'nin seçimlerle ilgili bazı hükümlerine aykırılık teşkil etmektedir (Armağan, 1967: 47-48). İlk seçimler 1876 yılının sonlarında başlamış ve 1877 yılının ilk ayına kadar devam etmiştir.<sup>1</sup> Ancak bugünkü takvime uygulanırsa ilk seçimler 1877 yılının ilk aylarında yapılmıştır (Armağan, 1978: 160). 1877 yılında yapılan ilk seçimler basit çoğunluk ve iki dereceli seçim sistemine göre yapılmıştır. İlk Meclis 19 Mart 1877 tarihinde açılmıştır (Armağan, 1978: 163-164).

II. Abdülhamit 28 Haziran 1877 tarihinde 19 Martta açılan ilk meclis tatil etmiştir (www.sabah.com.tr/gundem/2014/11/16). I. Meşrutiyet döneminin ilk meclisi tatil edildikten sonra aynı yılın sonbahar aylarında ikinci seçimler yapılmıştır. Seçimlerin tamamlanmasından sonra meclis 13 Aralık 1877 tarihinde ikinci kez açılmıştır. Ancak bu meclisin de görevi uzun olmamış ve II. Abdülhamit tarafından 13 Şubat 1878 tarihinde tatil edilmiştir (Armağan, 1978: 166).

23 Temmuz 1908 tarihinde II. Meşrutiyetin ilan edilmesinden kısa bir süre sonra II. Meşrutiyet seçimleri yapılmaya başlamıştır. II. Meşrutiyet döneminde yapılan seçimler 3 Ağustos 1908 tarihinde padişah tarafından onaylanan "İntihab-ı Meb'usan Kanunu"na göre yapılmıştır. Bu kanun 83 maddeden oluşmuştur. Kanuna göre seçimler iki dereceli olacaktır. Seçimlerde oy verecek seçmenlerin 25 yaşını tamamlamış olması, medeni haklarından yoksun bulunmaması, doğrudan vergi mükellefi olması, yabancı devletlerin hizmetlerinde bulunmaması gibi niteliklere sahip olması gerekmektedir. Seçilecek adaylar içinde benzer nitelikler aranmıştır (Kaan, 2008: 76-77). Bu dönemde yapılan seçimlerin bir özelliği de seçimlerin seçim bölgelerine göre değişik tarihlerde yapılmasıydı. Bu da seçimlerin yaklaşık iki ayda tamamlanmasına neden olmuştur.

<sup>1</sup> Kullanılan takvime göre yılbaşı Mart ayında başladığı için Ocak ayında başlayan seçimler 1876 yılında başlamış ve 1877'nin ilk ayında sona ermiştir.



II. Meşrutiyet seçimlerinin belki de en önemli özelliği I. Meşrutiyet seçimlerinde olmayan siyasal partilerin seçimlere katılmasıdır. Henüz parti kimliğinde olmayan İttihat ve Terakki Cemiyeti ile Türkiye'nin ilk siyasal partisi olan Osmanlı Ahrar Fırkası arasında İstanbul'la sınırlı da olsa bu seçimlerde bir rekabet yaşamıştır. Türkiye'nin siyasi tarihinde ilk çok partili seçimler, Kasım-Aralık ayları arasında yapılan 1908 seçimleridir (Ahmad - Rustow, :1976, 247).

1908 seçimleri sonucunda Meclis-i Mebusan'a gelen milletvekilleri Osmanlı devletinin çoğulcu yapısını da ortaya koymuştur. Seçimleri kazanan milletvekilleri içinde Türk, Arap, Arnavud, Rum, Ermeni, Yahudi, Bulgar, Ulah ve Sırp (Kuran, 1959: 477) lar bulunmaktaydı. Bu dönem içinde Ahrar Fırkası'ndan sonra kurulan önemli fırka Hürriyet ve İtilaf Fırkasıdır. Hürriyet ve İtilaf Fırkası 1911 yılında kurulmuştur. Bir ay sonra İstanbul'da yapılan ara seçimlerde Fırka'nın gösterdiği aday kazanmıştır. Bu durum İttihatçıları rahatsız etmiş ve muhalefetin daha fazla güçlenmesini engellemek için bulduğu çare Meclis-i Mebusan'ın feshedilmesidir. Meclisi Mebusan ocak ayı içinde feshedilmiştir. II. Meşrutiyet döneminin erken seçimleri 1912 yılının bahar aylarında yapılmıştır (Demir, 1994: 99). 18 Ocak günü feshedilen Meclis-i Mebusan 15 Mayıs 1912 tarihinde açılmıştır (Ahmad, 1999: 132). Türkiye'nin siyasi tarihinde "eli sopalı seçimler" olarak isimlendirilmiştir. İttihatçılar seçimlerde uyguladıkları baskı ve korkutma politikaları ile muhalif fırkanın adaylarının seçimlerde kazanamamasını sağlamıştır.

1912 seçimlerinin meşruiyeti, baskı ve korkutma politikaları yüzünden çok düşük kalmıştır. Temmuz ayında meydana gelen Halaskaran Zabitan Olayı nedeni ile Meclis-i Mebusan 4 Ağustos 1912 tarihine kadar açık kalmıştır (Eraslan ve Olgun, 2006: 108). Bu dönemde ittihatçılar 1913 yılının Ocak ayı içinde Bab-ı Ali Baskını ile bir darbe gerçekleştirmiştir. Bu darbeden sonra muhalefete karşı baskı ve korkutma politikaları uygulanmıştır. 1914 seçimleri meclisin feshedilmesinden yaklaşık bir buçuk yıl sonra yapılmış ve yeni meclis 14 Mayıs 1914 tarihinde açılmıştır. 1914 Seçimleri, İttihat ve Terakki Fırkasının karşısında muhalefetin olmadığı yani tek partinin katıldığı bir seçimdir (Eraslan - Olgun, 2006: 126-127).

Son Osmanlı Meclis-i Mebusan Seçimleri 1919 yılının Aralık ayında tamamlanmıştır. Bu meclis te siyasal hayatta yaklaşık üç ay kalmıştır. İstanbul'un işgal edilmesi nedeniyle milletvekilleri meclisin görevini emniyetli bir şekilde yapılmasını sağlayacak durumun ortaya çıkmasına kadar meclis çalışmalarına ara vermiştir. Padişah, Meclis-i Mebusan'ın görevine 11 Nisan 1920 Tarihinde son vermiştir.

Son Osmanlı Meclis-i Mebusanı toplantılarına süresiz ara verince Kazım Karabekir Ankara'da yeni bir meclisin açılması önerisinde bulunmuştur.



Bunun üzerine Mustafa Kemal tarafından “İntihabat Tebiği” yayınlanmıştır. 23 Nisan 1923 tarihinde açılan mecliste milletvekilleri farklı kanallardan gelmişlerdir. Bu kanallardan ilki son Osmanlı Meclisi Mebusan üyelerine yapılan davet sonucunda gelen üyeler, Malta’dan sürgünden dönenler ve bizzat seçilerek gelenlerdir. BMM, 23 Nisan 1920 Cuma günü 115 milletvekilinin katılımıyla açılmıştır. I. Meclis’in en önemli özelliklerinden biri, toplumun her kesiminden gelen milletvekillerinden oluşması ile çoğulcu bir yapı teşkil etmesidir. I. Meclis olarak isimlendirilen bu meclis yaklaşık üç yıl görev yapmış ve 1 Nisan 1923 tarihinde kendi görevine son vererek seçimlerin yenilenmesine karar vermiştir (Tanör, 1998: 175-176).

### **I.II. Cumhuriyet Döneminde Yapılan Seçimler (1923-1946)**

Cumhuriyet dönemi yapılan seçimleri 1923 Seçimleri ile başlatabiliriz. Bu seçimle gelen meclis döneminde, Cumhuriyet ilkesi anayasaya girmiş ve Türkiye’nin siyasal rejimi cumhuriyet olmuştur.

1923 yılında yapılan seçimlerde birinci meclisin muhalifleri tasfiye edilmiştir. Seçimlerdeki adaylar birinci grup olarak adlandırılan Müdafaa-i Hukuk Grubu’nun üyeleridir. 1923 Seçimleri sonucunda meclisin yapısı çoğulculuktan arındırılmış daha homojen bir yapıya dönüşmüştür.

1927 Seçimleri ile meclisin yapısı daha da homojenleştirilmiştir. Seçimler, 1908 yılında kabul edilen “İntihabat-ı Mebusan Kanun-ı Muvakkatı”na göre yapılmıştır. Birinci seçmenler tarafından seçilen tüm ikinci seçmenler CHF’nun adaylarıdır. Seçimler 1927 yılı eylül ayının ilk haftasında tamamlanmıştır. Seçimlerin sonucuna göre CHF tarafından aday gösterilen 316 kişi milletvekili olmuştur (Demirel, 2013: 85-87). 1927 Seçimlerine katılım oranı %27’dir (Demirel, 2013: 114). Bu dönem içinde CHF idarecileri Cumhuriyetin şeklen çok partili hayata geçmesi için Serbest Fırka’nın kurulmasını sağlamıştır. Ancak halkta görmüş olduğu rağbet ve gerilen iktidar muhalefet ilişkisi yüzünden yaklaşık üç ay sonra fırka kendini feshetmek zorunda kalmıştır.

1931 Seçimleri hem 1929 dünya ekonomik bunalımının etkileri hem de Serbest Fırka’nın kapatılması nedeniyle siyasal hayatın gergin olduğu bir ortamda yapılmıştır (Çavdar, 1987: 79). Serbest Fırka’nın kapatılmasından sonra yapılan seçimlerde halkın tepkisini biraz hafifletmek için köylüler ve çiftçiler arasından adaylar gösterilmiştir. Mustafa Kemal, aldığı karar ile 22 seçim bölgesinde 30 milletvekilliğini bağımsız adaylara ayırmıştır (Çavdar, 1987: 79). 1931 Seçimlerine katılım 1927 Seçimlerine göre daha yüksek çıkmış ve oran %45 olarak gerçekleşmiştir (Öz, 1992: 160’den aktaran Demirel, 2013: 114).

1935 Seçimlerinde ilk kez cinsiyet farkı gözetilmeksizin genel oy ilkesi uygulanmıştır. Kısa bir süre önce kadınlara seçme ve seçilme hakkı getirilmiş ve kadınlar bu seçimlerde ilk kez oy kullanmıştır. Seçimler sonucunda 17



kadın milletvekili seçilmiştir. Aynı zamanda 1935 Seçimlerinde 4 azınlık milletvekili seçilerek meclis üyesi olmuştur. Bu şekilde verilmek istenen mesaj azınlıkların CHF tarafından benimsendiği ve ülkenin her yerinden milletvekili seçilebilecekleridir. Bu tavır 1950 Seçimlerine kadar devam etmiştir (Çavdar, 1987: 80-81).

1939 Seçimleri II. Dünya Savaşının başladığı yıllarda yapılmıştır. Aynı zamanda bu seçimler Mustafa Kemal'in ölümünden sonra yapılan ilk seçimlerdir. 1939 Seçimlerinde 458 milletvekilliği için 539 aday gösterilmiş ve ikinci seçmene kısıtlı da olsa bir tercih hakkı tanınmıştır (Çavdar, 1987: 81).

14 Ocak 1943 tarihinde yapılan meclis toplantısında seçimlerin yenilenme kararı toplantıya katılanların oy birliği ile alınmıştır. Yeni meclisin açılış tarihi olarak ta 8 Mart 1943 tarihi belirlenmiştir (Demirel, 2013: 273). Tüm ülkede seçimlere katılım oranı %80 olmuş (Öz, 1992: 160' aktaran Demirel, 2013: 274). ve 455 milletvekili seçilmiştir. Akşam ve Cumhuriyet gazetesinde yayınlanan bir haberde seçim sonuçlarına göre Halk Partisi adaylarının oy birliği ile milletvekili seçildiği yazmaktadır (Mebus Seçimi Dün Yapıldı, 1943: 1; Mebus Seçimi Dün Yapıldı, 1943:1). 1943 Seçimlerinden iki yıl sonra siyasal hayatta Millî Kalkınma Partisi kurulmuş ve çok partili hayata geçilmiştir. Bu nedenle 1943 Seçimleri tek parti döneminin son genel seçimleri olma özelliğini taşımaktadır.

Tek parti döneminde yapılan seçimlerinin özelliği iki dereceli olması, çoğunluk esasına göre oyların değerlendirilmesi, 1923,1927 ve 1931 Seçimlerinde sadece erkekler oy kullanması, 1935 Seçimlerinden sonra genel oy ilkesinin ülkede hâkim olması, bazı seçimlerde bağımsızlarında aday olarak başvurabilmesidir.

## II. 1946 YILI SEÇİMLERİ VE SEÇİMLERİN İKTİDAR-MUHALEFET İLİŞKİLERİNE ETKİSİ

Çok partili hayata geçme kararı CHP tarafından biraz da mecburi alınmış bir karardır. Çünkü II. Dünya Savaşını kazanan devletler ilişki kurdukları devletlere demokratik sisteme geçişi bir anlamda mecbur kılmıştır. Türkiye'de bu nedenle özellikle dış faktörlerin etkisi ile siyasi partilerin kurulmasına izin verilmiştir. Ancak, CHP'nin düşündüğü parti tiplemesi "uydu parti" veya "muvazaa partisi" olmasıdır. 7 Ocak 1946 tarihinde DP'nin kurulması ve halk tarafından güçlü destek görmesi CHP'yi bir dizi tedbirler almaya ve politikalar üretmeye yöneltmiştir. Bu politikalar en önemlisi hem belediye seçimlerinin hem de genel seçimlerin öne alınmasıdır.

### II.I. 1946 Belediye Seçimleri

DP'nin kurulmasından sonra CHP, belediye seçimlerini kısa bir süre içinde yapma kararı almıştır. CHP'nin Olağanüstü Kongresinde öne alınacak





belediye seçimlerinin nasıl olacağına yönelik tartışmalar yaşanmıştır. Bu Kurultay sonunda belediye seçimlerinin erken bir tarihte yapılabilmesi için bir kanun tasarısı meclise sunulmuştur.

Hilmi Uran, belediye seçimleri kanun tasarısı hakkında Mecliste bir konuşma yapmıştır. Uran, ilk olarak belediye seçimlerinin eylül ayının başında başlayacağını ve ekimin yirmisinde yani elli günde sona ereceğini belirttikten sonra seçimlerin bir günde ve mayıs ayında yapılması gerektiğini vurgulamıştır. Uran, ikinci olarak seçim formalitelerinin bir ay içinde tamamlanmasını ve bu şekilde ülkede meydana gelebilecek “sinirlilik havasının âzami derecede” kısılacağını ifade etmiştir (TBMM Tutanak Dergisi, 29.04.1946: 215). Yapılan görüşmeler sonunda belediye seçimlerinin bir günde yapılması hükmü getirilmiştir.

Belediye seçimlerinin, CHP tarafından vaktinden önce yapılması kararı hem DP hem de diğer muhalefet partileri tarafından tepkiyle karşılanmıştır. DP'nin vermiş olduğu tepki belediye seçimlerine katılmamaktır.

Bayar, kararı eleştirirken DP'nin örgütlenmesini tamamlamadan yapılacak seçimlere katılmayacaklarını, ancak seçimlerin vaktinde yapılması halinde seçimlere katılacaklarını ifade etmiştir (Erer, 2002: 117'den aktaran İnan, 2002: 117)). Menderes de kararı eleştirirken CHP'nin tek parti uygulamalarını devam ettirmek istediğini bu nedenle seçimlerin öne alındığını belirtmiştir (İnan, 2002: 120). Menderes, belediye seçimlerinin öne alınmasını aynı zamanda DP'ye halk tarafından gösterilen yoğun ilgiden kaynaklandığını belirtmiştir. Menderes'e göre, CHP çok partili hayata geçişte hoşgörülü davranmıştır. Ancak aynı CHP, DP'nin daha fazla gelişmesini önlemek amacıyla erken seçim kararı almıştır (İnan, 2002: 121).

Koraltan, hem belediye hem de genel seçimler öncesinde CHP'nin iktidar gücünü kullanırken elindeki silâhları saymıştır. Bu silahlardan ilki, Matbuat Kanunu'dur. Matbuat Kanunu'nun 50. maddesinin Demokles'in kılıcı gibi Heyeti Vekile'ye her istediği zaman her hangi bir gerekçe göstermeksizin gazeteleri kapatma yetkisini vermesidir. Silahlardan ikincisinin Cemiyetler Kanunu olduğunu ve bu kanunun son derece sert hükümlerinin bulunduğunu ve bu hükümlere dayanarak “teşekkül eden herhangi bir cemiyeti kapatmak” yetkisine “Heyeti Vekile”nin sahip olduğudur. Koraltan, bu yetki ile Süreyya Örguevren'nin “elimizde salâhiyet vardır, istediğimiz zaman Demokrat Partiyi kapatırız.” şeklinde tehdit ettiğini ifade etmiştir. Üçüncüsü, Polis Vazife ve Salâhiyet Kanunu'nun 18'nci Maddesinde “Fevkalâde hallerde ve Devletin emniyet ve; selâmetini ve içtimai nizamı tahdit ve ihlal kabiliyetini haiz vaziyetlerde, ..... şüphe edilenleri sebep ortadan kalkuncaya kadar: polis nezareti altına” alınabileceği belirtilmiştir (TBMM Tutanak Dergisi, 29.04.1946: 222). Koraltan, iktidarın elinde aynı zamanda büyük paralarla idare edilen



Ulus gibi gazeteler, radyo, ajans, para ve banka gibi silahlarının da var olduğunu belirtmiştir. Aynı zamanda siyasal hayatta idarecilerin Demokles'in kılıcı gibi uygulamaları da iktidarın silahı konumunda olduğunu iddia etmiştir (TBMM Tutanak Dergisi, 29.04.1946: 223).

DP, seçimlerin erken bir tarihte yapılması kararı karşısında 28 Nisan 1946 tarihinde durum değerlendirmesine yönelik parti merkezinde sık sık toplantılar yapmıştır. Yapılan toplantılar sonucunda belediye seçimlerinin erken yapılmasına karşı çıkılması kararı alınmış ve Adnan Menderes parti sözcüsü seçilmiştir.

Menderes, 29 Nisan 1946 tarihinde TBMM' de yapmış olduğu konuşmasında, Belediye Seçimlerinin 1 Mayıs 1946 tarihinde başlaması ve bir ay içinde bitirilmesi kararını eleştirmiştir. Belediye seçimlerinin Eylül ayında yapılması gerekirken mayıs ayında yapılması kararı Halk Partisi'nin genel seçimlerin eski belediye heyetleriyle değil, yeni seçilecek heyetlerle yapılması politikasının bir sonucu olduğunu belirtmiştir. Menderes, konuşmasının devamında, 1947 yılında yapılması gereken genel seçimlerinde birkaç ay sonra, yani yaz aylarında olacağını iddia etmiştir. Menderes, özellikle genel seçimlerin öne alınmasının nedenini Türk köylüsünün "yaz aylarında tarlada, bahçede, yalada işi gücü başına dağılmış ve fazlasıyla meşgul" olduğu bir döneme denk geldiğini belirtmiştir. Menderes, bu nedenle ileri demokrasi hedefleri doğrultusunda halkın daha fazla katılımını sağlayacak hususların dikkate alınmasını istemiştir. Menderes, siyasi hayatta başka siyasi partilerin de kurulduğunu ve bu partilerin henüz teşkilatlanma aşamasında olduğunu ve parti örgütlenmesini tamamlamadan yapılacak seçimlerin halkın iradesini gerçekleştirmeyeceğini belirtmiştir (TBMM Tutanak Dergisi, 29.04 1946: 216).<sup>2</sup>

Menderes, "Seçimlerin öne alınması emrivakisini uysallıkla kabul ederek bir muvazaa partisi halinde silinip gitmeli mi idi?" (Menderes, 19.05.1946: 1) şeklinde bir soru sorarak, katılmama kararını partilerinin hem emrivaki şeklinde alınan seçim kararına karşılık vermesi hem de bir kimlik ve duruş sergilemesi açısından savunmuştur.

DP tarafından alınan karar, CHP'li yöneticiler ve milletvekilleri tarafından şiddetli bir şekilde eleştirilmiştir. Ulus gazetesi seçimlere katılmama kararını "zaten kaybedilecek olan bir seçimden uzak durmak" (Ulus, 10.05.1946'den aktaran Koçak, 2012: 379) şeklinde yorumlamıştır. İnönü de

<sup>2</sup> "Arkadaşlar, bugün siyasi hayatımızın en önemli olayı, Cumhuriyet Halk Partisinden başka siyasi partilerin kurulmakta olmasıdır. Yani Türk milleti şu aylarda siyasi alanda gerçek bir teşkilatlanma devresi yaşamaktadır. Siyasi alanda bu bahsedilen teşkilatlanma gerçekleşmeden rey serbestliği ve milletler iradesi gereği gibi gerçekleşemez. Halbuki, siyasi teşkilatlanmanın henüz, daha ilk aylarını yaşamaktayız. Seçimlerin böyle bir zamanda yapılmasını, yeni kurulmakta olan partilere birkaç ayın dahi esirkenmek istenmesi, millet iradesinin serbest tecellisini engelleyen bir karar olarak karşılamak mecburiyetindeyiz. Fakat bu, umumi efkârın gözünden kaçmıyacaktır. Unutmamalıdır ki, seçimler milletin iradesini ve mukadderatını dört sene için bağlamaktadır." (TBMM Tutanak Dergisi, 29.04 1946: 216)



DP'li idarecilerin aldığı bu kararı eleştirmiştir. İnönü, DP'nin seçimlere katılmama kararı almasını hem ülkenin yabancı devletlere karşı kötülenmesi hem de vatandaşların meşru bir hakkının kullanılmasına engel olunması şeklinde yorumlamıştır (Aydın Tarihi, 1946: 32-33). CHP eleştiri boyutunu daha da artırarak bu karar nedeniyle DP'yi "vatana ihanet"le suçlamıştır (İnan, 2002: 121).

Hem belediye seçimlerinin öne alınması kararı hem de DP'nin belediye seçimlerine katılmama kararı iktidar-muhalefet ilişkilerinde sert tartışmaların başlamasına neden olmuştur. Özellikle, DP ile CHP arasındaki ilişkilerin gerginleştiği bir ortamda Belediye Seçimleri 26 Mayıs 1946 tarihinde yapılmıştır. DP, seçmenlerini sandığa gidip gitmeme noktasında serbest bıraktığını resmi bir açıklama ile partililere bildirmiştir. Bu şekilde bir kararın alınmasında İnönü'nün CHP Kurultayında söylemiş olduğu seçimlere katılmamak politikasını vatan hainliği ile eşdeğer tutulacağına yönelik açıklamalarıdır. Ancak DP yönetimi tarafından "gizli bir şekilde" seçmenlere seçimlere katılmaması yönünde bir çağrı yapılmıştır. DP'nin amacı, seçimlere katılım oranının düşük çıkması ile hem seçimlerin hem de iktidarın meşruiyetinin sorgulanmasıdır (İnan, 2002: 124).

Belediye seçimleri ile ilgili tartışmalar hem usul yönünden hem de siyasal hayata etkileri bakımından seçim sonrasında da devam etmiştir. Bu tartışmalar, iktidar ile muhalefet arasındaki gergin ilişkilerin artarak devam etmesine neden olmuştur.

Manisa Milletvekili Hikmet Bayur, TBMM'ne İçişleri Bakanı Hilmi Uran'ın cevaplamasını istediği bir sözlü soru önergesi vermiştir. Bayur, 26 Mayıs 1946'da Ankara'da yapılan belediye seçimlerinin iki yönünün var olduğunu belirtmiştir. İlki, seçimlere katılma iradesinin serbest olmadığıdır. Bayur, seçimlerden bir gün önce polislerin kapı kapı dolaştığını ve herkesin seçim yerine gitmesi gerektiğini bildirirken seçim günü ise, saat 17' den itibaren polis ve bekçilerin mahallelerde kapı kapı dolaşarak henüz oy vermemiş olanlara uğrayarak bu kişilere sandık başına gidip oy kullanmaları gerektiğini ihtar etmiştir. Bu nedenle, seçimlere kendi iradeleriyle katılanların sayısının gerçekte çok düşük kalmış olduğunu ifade etmiştir. Bayur'a göre ikinci manzara oyların gizli verilmediğidir. Bayur, vatandaşların iradelerini yansıtan oy kağıtlarını zarfa koyarken yalnız kalacakları bir oda veya bölme bulunması gerekirken, özellikle iktidar partisinin gözlemcileri önünde oy atılması seçmenler arasında bir tedirginliğe yol açmış ve bu nedenle seçimde iktidarın almış olduğu oyların gerçeği yansıtmadığını iddia etmiştir. Bayur, aynı zamanda iktidar tarafından bazı yerlerde seçimlerde baskı, tehdit ve yolsuzluklar yapıldığını da ifade etmiştir (TBMM Tutanak Dergisi, 31.05.1946: 239-240).



İçişleri Bakanı Hilmi Uran, Bayur'un vermiş olduğu soru önergesini "her tarafta serbestiye hürmet ettik"lerini, hiç kimseyi istemediği bir seçime zorla götürmediklerini, vatandaşların oylarını kullanırken büyük bir özgürlük içinde kullanmasına çalıştıklarını, seçimlerin genel manzarasının hem tam bir serbestlik hem de tam bir sükûnet içinde cereyan ettiğini ve "seçimi gizli yapmak istemek gibi bir suuniyet tevehhüm etmek; insafsızlık" olacağı şeklinde cevaplandırmıştır. Uran, 1946 Belediye Seçimlerinin Türkiye'nin siyasi tarihinde ilk kez uygulanan yeni bir sistem olduğunu, siyasi partilerin temsilcilerinin gözetimi altında yapıldığını ve 26 Mayıs'ta tek günde gerçekleştirildiğini ifade etmiştir. Uran, Türkiye'nin ilk defa uyguladığı bu seçim sisteminde bazı güçlüklerin bulunduğunu, bu nedenle sistemin uygulanmasında bazı sakatlıkların meydana geldiğini ifade etmiştir. Uran, bu olumsuz yönlerin düzeltilerek, bir daha tekrar edilmemesine gayret gösterileceğini belirtmiştir. Uran, konuşmasının devamında 61 ilde seçimlerin yapıldığını ve 44 ilde seçimlere katılım oranının yüzde ellinin üzerinde gerçekleştiğini ifade etmiştir. Uran, seçimlere katılım oranının da %64 olduğunu ve bu oranın gelişmiş ülkelere yakın bir oran olduğunu savunmuştur. Ancak Bursa (%24), İzmir (%24.5), İstanbul (%49.6) ve Ankara (%41.5) gibi göz önünde olan büyük şehirlerde katılım oranının düşük olması iktidar partisi CHP adına düşündürücü bir tablodur (TBMM Tutanak Dergisi, 31.05.1946: 240-243).

Bayur, Uran'ın seçimlere katılım oranları ile ilgili verdiği bilgilerin gerçeği yansıtmadığını bu oranların zorlamalar neticesinde oluştuğunu belirtmiştir. Bayur, Ankara'da seçimlere katılım oranının %41.5 olduğunu ancak bu oranın yarısının polis korkusu ile sandıklara gelen kişilerden oluştuğunu ve bu oranın çıkarılması halinde seçimlere katılma oranının %20 seviyelerine gerilediğini ve CHP'nin almış olduğu oy oranının da ancak %16-17 seviyelerinde olduğunu iddia etmiştir (TBMM Tutanak Dergisi, 31.05.1946: 244).

DP'li idareciler belediye seçimlerinde özellikle partilerinin örgütlenmesini tamamladığı yerlerde seçimlere katılım oranının düşük olmasını hem halkın partilerine gösterdiği yoğun desteğin bir göstergesi hem de CHP idaresine duyulan bir tepki olarak yorumlamışlardır (İnan, 2002: 125).

## II.II. 1946 Milletvekili Seçimleri

1946 seçimleri Türkiye'nin siyasi tarihinde 14. milletvekilliği seçimleridir. Bu seçimler normal şartlarda 1947 yılında yapılacaktır. Ancak CHP erken seçim kararı almış ve seçimler 1946 yılında yapılmıştır.

DP, kurulduktan sonra öne alınan belediye seçimlerini protesto ederek katılmamıştır. DP, 21 Temmuz 1946 tarihinde gerçekleştirilecek olan genel seçimlere de tehdit ve baskılara rağmen katılmama düşüncesindedirler (Ahmad, 1994: 33).



Ulus gazetesi, DP'nin seçimlerin öne alınması nedeniyle seçimlere katılmama kararını iki sebepten dolayı aldığını belirtmektedir. Sebeplerden ilki, "Millî iradenin gereği gibi tecellisini engelleyen kanuni hükümlerin kaldırılmadan seçimlere" gidilecek olması, ikinci sebebin de alınan erken seçim kararı ile partilerin teşkilatlanmasını tamamlamamasıdır. Ulus gazetesi bu iki sebebin de Moskova radyosunun yaptığı yayınlarda kullandığı dil ile aynı olduğunu iddia etmiştir. Ulus gazetesi, DP'nin iddia ettiği CHP'nin hem muhalif gazetelere hücum ettiği hem de bu gazeteleri mahkûm ettirdiği (Ulus, 14. 05.1946'den aktaran İnan, 2002: 120)<sup>3</sup> gibi ifadelerin de Moskova radyosundaki yayınlara benzer ifadeler olduğunu belirtmiştir.

Nihat Erim, 30 Mayıs 1946 tarihli Ulus gazetesinde muhalefet partisinin iktidarı şiddetli eleştirmesi neticesinde gerilen ilişkilerden dolayı çok partili sisteme son verilebileceğini öne sürmüştür. Erim'e göre, "sosyal bünyede derin rahatsızlıklar müşahade edildiğinde bunu gidermenin yolu" nun bir süre için hürriyetlerin askıya alınması ve "yukarıdan aşağı bir otorite" nin kurulmasıdır (Erim, 30.05.1946: 1'den aktaran İnan, 2002: 133).

1946 CHP Olağanüstü Kurultayında İnönü bir konuşma yapmıştır. İnönü, "bir parti meşru yoldan ayrılmışsa, gayri meşru yola girmiş demektir. Gayri meşru yola giren parti (ise) kapatılır, idarecileri mahkemelere sevk" olunacağını belirtmiştir. Bayar, İnönü'nün yapmış olduğu konuşmasını değerlendirirken, seçimlere girmeme kararı vermesi durumunda DP'nin meşru olmayan bir yola girmiş olacağını ve bu nedenle kapatılabileceğini, aynı zamanda "vatan hainliği" ile de suçlanabileceğini ifade etmiştir (Bayar, ty: 54-55'den aktaran İnan, 2002: 113). 14 Mayıs 1946 tarihli Vatan gazetesinde Bayar, seçimlerin öne alınmasını CHP'nin bir taktiği olarak belirtmiş ve "bu gibi emrivakileri olduğu gibi kabul etmek partimizin müstakbel hürriyetini" zedeleyeceğini vurgulayarak bu durumun DP'nin benimsediği ve hak bildiği politikalara aykırı olacağını ifade etmiştir (Demokrat Partinin Beyannamesi, 1946: 1).

16 Haziran 1946 tarihinde Bayar, her ilden birer temsilciyi Ankara'ya çağırmıştır. DP'nin "küçük kongresi" özelliğini taşıyan bu toplantıda belediye seçimlerinden sonra genel seçimlere girilip girilmeyeceği tartışılmıştır (Kocabaş, 2009: 426). Koraltan, 17 Haziran 1946 tarihinde DP başkanlarıyla yapılan toplantı sonrasında yoğun baskıya maruz kalmalarına rağmen milletvekili seçimlerine katılma kararı alındığını belirtmiştir (Eriş, 2012: 220). Ancak DP'li yöneticiler, seçimlere katılma kararı almalarını bir "fedakarlık" olarak nitelendirmişlerdir (Ahmad, 1994: 33).

<sup>3</sup> "Dinleyicilerim ..... durumu hiç de iyi olmayan HP, diğerlerinin ayağa kalkmasına vakit bırakmamak için vaktinden evvel seçimlerin yapılmasını kararlaştırdılar ve böylelikle seçimlerde üstünlük sağlamak istediler. İşte bu maksatla seçimlerde üstünlük sağlamak ve istedikleri gibi at oynatmak için" (Ulus, 14. 05.1946'den aktaran İnan, 2002: 120).



DP'nin seçimlere katılma kararı almasının sebepleri arasında partinin iktidar tarafından kapatılmasına neden olmamak, mecliste temsil hakkını kazanarak hem parlamento içinde hem de parlamento dışında propaganda faaliyetlerinde bulunmak ve kendi partilerini siyasal sistemde partiler üstü bir konuma oturtmaktır. Aynı zamanda Cumhurbaşkanı İsmet İnönü'yü partisinden ayırmak üzerine bir politika geliştirmeyi hedeflemektedir. DP'liler, İnönü'nün CHP tarafından aday gösterildiği yerlerde DP'nin de aynı seçim bölgelerinde İnönü'yü aday göstermesi gerektiğini ve bu şekilde İnönü'nün sadece CHP adayı olarak seçilmesinin önüne geçilmesini teklif etmiştir. Bu şekilde İnönü, partiler üstü bir konuma getirilmek istenmiştir (Ahmad, 1994: 33-34).

Kırklareli Milletvekili Nafi Kansu ve iki arkadaşı TBMM seçiminin yenilenmesine dair bir önerge vermişlerdir. Bu önerge "yeni kanuna göre bir dereceli seçim yapılmak üzere Büyük Millet Meclisi seçiminin yenilenmesine karar verilmesini teklif" etmektedir. Önergeye karşı konuşan Sazak, iktidar milletvekillerinin seçimlerin erken yapılma gerekçeleri arasında gösterilen "milletin taze iradesiyle Büyük Millet Meclisini teşkil etmek" iddialarına karşı çıkarak henüz kurulma aşamasında olan partilerin örgütlenmelerini tamamlamaları için en az üç veya dört aya ihtiyaç duyduğu, bu süre sonunda yapılacak seçimlerin millet iradesini daha kuvvetli bir şekilde gerçekleştireceğini belirtmiştir (TBMM Tutanak Dergisi, 10.06.1946: 81).

Menderes, genel seçimler öncesinde yeni seçim kanunu yapılırken "şayet belediye seçiminde hâkim olan zihniyet ve ruh" un yapılacak olan kanunla milletvekilleri seçiminde de hâkim olacaksa ülke adına büyük bir üzüntü duyulacağını ifade etmiştir (TBMM Tutanak Dergisi, 31.05.1946: 248). Menderes, 1946 seçimleri öncesinde yeni seçim kanunu tasarısı ile ilgili mecliste kanunun aleyhinde ve lehine yorumlarda bulunmuştur. Menderes'e göre tasarının olumlu yanlarından ilki, ikinci seçmen tabirinin kaldırılarak yani bu tarihe kadar uygulanan seçimlerin iki dereceli olması kuralı değiştirilerek tek dereceli seçim sisteminin kabul edilmesidir. Menderes, tasarıda demokrasiye doğru esaslı bir adım olarak tek dereceli seçim esasının kabul edilmiş olmasını olumlu karşılamıştır. İkincisi, muhalif parti temsilcilerinin oy kullanma ve tasnifinde hazır bulunabilmelerinin kabul edilmiş olmasıdır. Üçüncüsü, oyların gizliliği ilkesidir. Dördüncüsü ise, bucakların seçim şubesi olması ile ilgili hükmün kaldırılmış olmasıdır. Sayısı beş yüz seçmeni geçmemek üzere seçim bürolarının oluşturularak seçimlerin bir günde tamamlanması gerçekleşecektir (TBMM Tutanak Dergisi, 31.05.1946: 246-247). Menderes'in olumlu olarak bahsettiği "oyların gizliliği ilkesi" nin yeni seçim kanununda olmadığı ve mecliste CHP'liler tarafından kabul edilmediği anlaşılmaktadır.



Menderes'e göre tasarının olumsuz yanlarından ilki, tasarıda her partiden birer temsilcinin müşahit olarak bulunmasına müsaade edildiği ancak bunun belediye seçimlerinde olduğu gibi uygulamada hiçbir şeyi değiştiremeyeceğini çünkü muhalif fırkaların sadece "müşahit" olarak bulunabileceği, başka hiçbir yetkilerinin olmadığı, bu durumun da "demokratik ruhla" bağdaşmadığıdır. İkincisi, az oy alan partilerin de Mecliste temsil edilmesine imkan veren nisbi temsil sisteminin eksikliğidir. Üçüncüsü, seçimlerin yargı denetimine tabi olması gerekirken iktidara bağlı bürokrasi ve kurumların denetimi altında gerçekleşecek olmasıdır (TBMM Tutanak Dergisi, 31.05.1946: 247-248).

Siirt Milletvekili Tuncay, muhalefet gazetelerinde ve muhalefet üyelerinin beyanlarında "güya demokrasinin tam tezahürü için nispî intibahın bir esas teşkil edeceği yolunda" ki sözlerine "Demokrasi halk iradesinin tezahürüdür" şeklinde cevap vermiştir. Tuncay'a göre "bu tezahürün cereyan şekli" çoğunluk sistemi ve nisbi temsil sistemi olarak iki türlü gerçekleşmektedir. Tuncay, Menderes'in ve DP'nin talep ettiği nisbi temsil sistemini uygulayan ülkelerde otuz-kırk parti olduğunu ve koalisyon partileri ile idare edildiğini söylemiştir. Tuncay, demokrasinin en iyi işlediği ülkeler olan ABD ve İngiltere'de ise çoğunluk sisteminin uygulandığını ifade etmiştir. Tuncay, "muhalefet partiyeye şunu tavsiye ederim: İnşallah kendileri mevki iktidara geldikleri zamanda bunu tatbik etsinler. Bizim de kusurumuz bu olsun" sözleri ile konuşmasını bitirmiştir (TBMM Tutanak Dergisi, 31.05 1946: 256-257).<sup>4</sup>

10 Haziran 1946 tarihli TBMM oturumunda, seçimlerin yenilenmesine ait bir teklif verilmiş (TBMM Tutanak Dergisi, 31.07.1946: 1), yapılan görüşmeler neticesinden erken seçim kararı alınmış ve 21 Temmuz 1946 günü seçimlerin yapılması hükme bağlanmıştır. Ancak muhalefetin seçimlerden endişe duymasını gerektiren bazı nedenler vardır. Bu nedenlerin belki de en önemlisi seçimlerde kullanılacak olan oyların açık bir şekilde kullanılması ve oylarının sayımının ise gizli yapılmasıdır. Diğer bir neden de seçimlerin iktidarın idaresi altındaki bürokrasi tarafından yapılması ve denetlenmesidir. 1946 seçimleri "listeli (çok-isimli) basit çoğunluk usulüyle" yapılmıştır (Özbudun, 1955:

<sup>4</sup> "Demokrasi halk iradesinin tezahürüdür. Bu tezahürün cereyan şekli ik türüdür. Birisi majoriter sistem denilen ve ekseriyetin ortaya koyduğu reylerin neticesi olan Meclislerle idare sistemidir. Birisi de proporsiyonal sistemdir. Onda nispî temsil esasları bir noktayı hareket ettirir. Bu ikinci şık bir takım ufak devletlerde itibar görmüştür, Bulgaristan'da, Belçika'da, Yunanistan'da, şurada burada vardır. Bunlarda, bu sistemin kabulüne saik, o memleketlerde muhtelif sunufu efkârın taayyün etmesidir. Oralarda bir çok partiler, hattâ otuz kırkı bulan partiler görülür. Ve oralarda hükümet ancak koalisyonlar idare etmek mecburiyetinde kalır. Bunun mahzuru aşikârdır, bu kabül memleketler hiçbirzaman bir manzumei efkâr teessüs edemez. Hükümetler daima değişir. İşte Fransa'nın hali ortadadır, Belçika'nın hali meydandadır, Yunanistan keşmekeş içindedir. Biz devamlı hükümetlerle idare olunmak isteriz. İnkılâp hamlelerimizi başka suretle yapamayız ve tesadüflere kendimizi arz edemeyiz. Zaten demokrasi tesisatını en müttekâmil surette ibraz eden memleketlerde bu usul merduttur. Tarihlerinin hiçbir safhasında bunu tecrübeye koyulmamışlardır. İşte Amerika, işte İngiltere ortadadır. Oralarda majoriter sistemi hâkimdir. Yani bizim tuttuğumuz intihap yolu oralarda da kabulolunan, ihtiyar olunan sistemdir. Bunu tebarüz ettiriyoruz" (TBMM Tutanak Dergisi, 31.05 1946: 256-257).



528). 1946 seçimleri iktidar ile muhalefet arasında hem seçim tarihi hem de seçim kanunu üzerinde yoğun tartışmaların yaşandığı bir ortamda gerçekleşmiştir.

Seçim Kanunu mecliste kabul edildikten sonra 6 Haziran 1946 tarihli Resmi Gazete’de yayınlanarak yürürlüğe girmiştir. Kabul edilen Seçim Kanunu DP’liler tarafından şiddetli bir şekilde eleştirilmiştir.

Menderes, iç ve dış şartların etkisi ile CHP’nden başka partilerin kurularak çok partili hayata geçildiğini ancak CHP’nin “maalesef yerleşmiş temayül ve görüşlerinin tesirinden kendisini” kurtaramadığını yeni kurulan partilerin ülke içinde kuvvetlenmesini ve yayılmasını önlemek amacıyla şiddetli tedbirlere başvurduğunu iddia etmiştir. Menderes, genel seçimler yapılmadan önce demokratik esaslara aykırı bazı önemli kanunlarda değişikliğin yapılmadığını ve millet iradesini tecelli ettirecek hükümlerin CHP tarafından Seçim Kanunu’nda yer almasına karşı çıkıldığını belirtmiştir. Menderes, iktidar partisi tarafından yapılan Seçim Kanunu’nun “seçimi iktidar partisine kazandırabilmek için” yapıldığını söylemiştir (TBMM Tutanak Dergisi, D.8, 31.05.1946: 203).

DP, seçimlere katılma kararı aldıktan sonra çok hızlı bir şekilde propaganda çalışması yapmaya başlamıştır. DP’li idareciler hükümetin ekonomi ve siyasette almış olduğu kararların yetersiz olduğunu ve bu durumun da toplumsal-ekonomik ve siyasal gelişmeler için yetersiz kaldığını ifade etmiştir (Berber, 2012: 140). Menderes, bu durumu “demokrasiye ve yeni bir siyasi nizam kurmaya doğru olan hareketin birkaç kanunda yapılan bazı mahdut değişikliklerle bir avunmadan ibaret” olduğunu ifade etmiştir. Menderes, konuşmasının devamında yapılan sınırlı değişikliklerin “susuzluktan dudakları çatlamış bir insana bir damla su vermek” ile aynı olduğunu belirtmiştir. Menderes, demokrasinin gelişmesinde tereddüt ve endişe yerine “inkılâpçı bir” ruhun hâkim olmasını istemiştir (TBMM Tutanak Dergisi, 31.06.1946: 269).

1946 seçimlerinin sonucunda CHP 403 milletvekilliği kazanırken, DP 54 milletvekilliği kazanmış ve 8 milletvekili de bağımsız olarak meclise girmiştir. Açıklanan resmi rakamları DP’liler kabul etmemişler ve seçim sonuçlarına büyük tepki göstererek itirazlarda bulunmuşlardır. Bayar, DP sandık temsilcilerinden aldıkları raporlara göre DP’nin 279 milletvekili kazanırken CHP’nin ise ancak 186 milletvekili kazandığını iddia etmiştir (Bayar, ty: 173). 1946 seçimlerinde, seçimlere katılım oranı %85’dir (Güneş, 2013: 69). Bu oran 1946 yılına kadar yapılan seçimlerde siyasal katılımın en yüksek olduğu seçimlerden biridir.





### II.III. Milletvekili Seçimleri sonrası İktidar- Muhalefet arasındaki tartışmalar

CHP, cumhuriyetin ilanından sonra yapılan seçimlerde hep tek parti olarak yer almıştı. 1946 seçimleri CHP için ilk kez muhalefetin de katıldığı bir seçim olması bakımından önemlidir. CHP, tek parti geleneğini muhalefetin mümkün olduğu kadar mecliste az milletvekili bulundurmasıyla devam ettireceğini düşünmüş ve bu amaçla yapılacak seçimlerde bazı suiistimallere meydan verecek düzenlemeler yapmıştır. CHP'nin bu şekilde 1946 seçimleri öncesinde ve sonrasındaki aldığı bazı kararları ve uygulamaları bu seçimlerin Türkiye'nin demokrasi tarihinde şaibeli seçimler olarak anılmasına neden olmuştur. 1946 seçimleri öncesinde alınan bazı kararlar; Genel seçimlerin öne alınması kararı, seçimlerin 40 gün içinde yapılabileceği şeklinde muğlak bir ifadenin kullanılarak son kararın İçişleri Bakanlığına bırakılması, yeni yapılan seçim kanununda "açık rey- gizli tasnif" gibi bir kararla çok tartışmalı uygulamalara ve sonuçlara neden olması, sıkıyönetimin devam etmesi ve bu şekilde halk üzerinde baskı hissettirilmesi ile Seçim Kanunu'na göre bir kişinin birkaç yerden aday gösterilebilmesidir. Aynı zamanda "Celal Bayar'ın Rus taraftarı olduğu" ve "Fevzi Çakmak'ın Komünist olduğu" gibi iddialar da CHP tarafından sıklıkla dile getirilmiştir. CHP'nin seçimler yapılırken; CHP İl Başkanı da olan valilerin CHP hesabına davranışlarda bulunması, mülki ve idari baskıların açık bir şekilde siyasetçiler ve halk üzerinde oluşturulması, seçimler esnasında sandık başında vatandaşlara yapılan baskılar ve sandıklar açıldıktan sonra "oy kaçırma, oy yakma, oy değiştirme" gibi uygulamalara tevessül etmesi seçimlerin şaibeli nitelendirilmesine neden olmuştur (Eriş, 2012: 222).

CHP Hükümeti, DP'nin seçim propagandası yapmasını önlemek için 1946 seçimlerinden önce Sıkıyönetim Komutanlığı tarafından bir bildiri yayınlanmıştır. Bu bildiri de seçim propagandalarının ancak kapalı yerlerde yapılabileceği, yollarda ve diğer açık yerlerde her türlü propagandanın yasak olduğu belirtilmiştir (Eriş, 2012: 220). Bu bildiri de, DP ve diğer partiler için kendilerini daha büyük halk topluluklarına anlatmak için fırsat olan büyük miting ve toplantıların yapılamaması anlamına gelmiştir. Yeni kurulan partiler bu bildiri ile hem ülke çapında örgütlenememiş hem de partilerini halka tanıtamamıştır. Bu durum CHP dışındaki partilerin hem halk nazarında tanınırlığını engellemiş hem de bu partilerin faaliyet alanlarını daraltmıştır.

1946 seçimlerinde çok çeşitli iddialar ve söylentiler vardır. Bunlardan belki de en önemlisi Cumhurbaşkanı ve CHP Genel Başkanı İsmet İnönü'nün bu seçimlerde Ankara'dan aday olması ve gerçekte seçimi kaybetmesidir. Ancak kuvvetli iddialara göre Ankara Valisi Avni Doğan'ın "rezaleti önlemek" için sandık başında yaptığı hile ve oyunlar ile İnönü'nün milletvekili



olabildiğidir. Bu iddiaları DP yöneticileri ve üyeleri çok sık dile getirmiştir. Bu nedenle seçim kanununda değişiklik yapılmış ve bir adayın iki ayrı yerden aday gösterilebileceği düzenlemesi yapılmıştır. 1950 seçimlerinde bu değiştirilen hükme göre iki ayrı yerden aday gösterilen İnönü, Ankara'dan seçilememesine rağmen Malatya'dan milletvekili seçilmiştir (Bağlum, 1991: 15).

Seçimler sonrasında Kenan Öner tarafından TBMM'ne sunulan seçimlerde hile ve aldatma yapıldığına dair seçimlerin "meşruluğuna itiraz layihası" CHP tarafından reddedilmiştir. Ancak Ege Bölgesi'nden başlamak üzere yurdun birçok yerinde protestolar yapılmıştır. Bu protestolara iktidar, gerek mülki gerekse Sıkıyönetim İdareleri tarafından sert karşılıklarla cevap vermiştir. Sıkıyönetim İdaresi tarafından alınan kararlarla seçim sonuçlarına yapılacak itirazlar ve tartışmalar çıkarılan bir tebliğ ile yasaklanmıştır (Eriş, 2012: 222).

1946 Seçimlerinden sonra İzmir DP İl Başkanı, Cumhurbaşkanı İsmet İnönü'ye bir telgraf göndermiştir. Telgraf metni, İzmir'de seçimlerin "seçimler kanununu hiçe sayan" bir şekilde "CHP'nin dikte ettiği usullerle" ve "idarenin hudutsuz ve merhametsiz baskısı altında" gerçekleştiğini buna rağmen DP'nin İzmir seçimlerinde yüzde yetmiş aşan bir çoğunlukla kazanmasına rağmen "tasnif tutanaklarının değiştirilmesi gibi iğrenç bir tedbire" başvurulduğu bilgisini içermektedir (Fersoy, 1978:144).

CHP'li Nadir Nadi, sıkıyönetim altında gerçekleştirilen seçimlerde bazı ihlaller ve kanunsuzluklar yapıldığını, DP'nin almış olduğu oyların CHP adına yazıldığını belirtmiştir (Kocabaş, 2009: 441). Lütfi Kırdar gazeteci Yalman'a "Evet İstanbul'da DP seçimi kesin bir şekilde kazandı. Fakat buradan Kazım Karabekir, Hamdullah Suphi Tanrıöver, General Cemil Cahit Toydemir, General Refet Bele ve Hüseyin Cahit Yalçın'ın" seçilmesi istenmiş DP'ye de 18 milletvekilliği bırakılması talimatını aldığını söylemiştir (Yalman, ty: 80-81'den aktaran Kocabaş, 2009: 441).

Menderes 26 Ağustos 1946 tarihinde Meclis'te yapmış olduğu konuşmasında yaklaşık bir ay önce yapılan 21 Temmuz seçimleri ile ilgili eleştirilerde bulunmuştur. Menderes, Milletvekili Seçimi Kanunu'nda yeni düzenlemeler yapılırken "millet iradesini tam tecelli ettirecek" hükümlerden ve usullerden kaçınıldığını belirtmiştir. Menderes, Milletvekili Seçim Kanunu'nun ne olursa olsun iktidara seçimi kazandıracak şekilde düzenlendiğini bu nedenle seçimlerin sonuçlarının önceden belirlendiğini iddia etmiştir. Menderes, iddiasını biraz daha ileri götürerek "Halk Partisi adına söylenen seçim nutkunda, seçimlerden sonra şikâyet dinlenmeyeceği hakkındaki" ifadelerin yolsuzluk ve hilelerin önceden planlandığını seçimlerle ilgili gelen şikâyetlerin dikkate alınmayacağı hatta İstanbul Sıkıyönetim Komutanlığının milletvekili seçimleri ile ilgili olan her türlü yayını yasakladığını belirttikten sonra



21 Temmuzdan sonra planın ikinci safhasına geçildiğini belirtmiştir. Menderes'e göre bu aşamada CHP'nin amacının seçimler üzerine bir perde çekerek "seçim günü yapılan bütün kırıp dökücü, kanunsuz" hareketlerin takipsiz kalması ve "milli iradenin serbestçe tecelli" etmesinin engellenmesidir (TBMM Tutanak Dergisi, 28.06.1946: 203-204).

Menderes, 21 Temmuz 1946 tarihinde "Milletvekili seçimlerinde birçok yolsuzluklar ve kanunsuzluklar olduğu hakkında" genel bir düşüncenin var olduğunu bu düşüncenin oluşmasında seçimlerde görevli memur ve vazifelilerin kanunlara aykırı hareketlerinin, tazyiklerin, tehditlerin zor ve şiddet kullanma hadiselerinin açık bir şekilde her yerde "vatandaşların bizzat mâruz kalmış bulunmaları" nı göstermiştir. Menderes, "seçimlerin kanunsuzluk içinde cereyan ettiğine ve millî iradenin serbest tecelli edemediğine dair olarak Tutanakları İnceleme Komisyonuna her ilden kucak kucak şikâyetler, itirazlar ve vesikalar" geldiğini ancak halkın vicdanında yerleşmiş kanaatin aksine bu şikâyet ve delillere komisyonca değer verilmediğini, çok sayıda şikâyet ve itiraz olmasına rağmen bir tanesinin bile komisyonca tahkikine lüzum görülmediğini ifade etmiştir Menderes, komisyon tarafından her hangi bir araştırmaya lüzum görülmemesini ciddi bir üzüntüyle karşıladıklarını ve bu durumun da kanunlara ve demokrasiye aykırı bir davranış olduğunu vurgulamıştır (TBMM Tutanak Dergisi, 28.06.1946: 202-203).

Menderes, 14 Ağustos 1946 tarihinde Meclis'te yapmış olduğu konuşmasında CHP'nin demokrasinin geliştirilmesini vaat ettiğini belirtmiştir. Menderes, CHP'nin bu vaatlerle 1946 seçimlerine girdiğini ancak tek parti döneminde yapılan antidemokratik kanunların kaldırılması gerekirken matbuat hürriyetini, toplanma ve cemiyet kurma hürriyetlerini sınırlandıran kanunların hazırlanmakta olduğunu üzüntüyle işittiğini ifade etmiştir (TBMM Tutanak Dergisi, 14.08. 1946: 60).<sup>5</sup>

Menderes, Meclis konuşmasında Aydın'da yapılan seçimlerin hem idarenin baskısı hem de jandarmanın tehdidi altında cereyan ettiğini ifade etmiştir. Menderes, Aydın'da seçim komisyonu üyelerinin Halk Partisi listelerini zarflara koyduğunu ve bu zarfların sandığa atılması için seçmenlerin tehdit ve baskıya uğradığını belirtmiştir. Menderes, bazı seçim sandıklarında muhtarların ve idare amirlerinin seçmenlerin oylarını satın aldıklarını örnek

<sup>5</sup> "Vatandaş hak ve hürriyetlerinin biranevel ve tam olarak tahakkukunu ve demokratik ve murakabeli bir idarenin süratle kurulmasını candan özleyen Türk; milletinin bundan ne kadar müteessir olacağını tahmin etmek kolaydır. Milletimiz demokrasiye ne kadar bağlı bulunduğunu sön seçimlerde İnkârına kimsenin cesaret edemeyeceği bir açıklıkla gösterilmiş bulunuyor. Millet bu iradesine karşı hareket tecvîz olunabilecek hatalardan olmayacaktır. Hülâsa arkadaşlar, tek partili idare zamanında yerleşmiş zihniyet .usul ve tertip ne varsa bunların terkedilmesi zamanı gelip geçmektedir. Halbuki, Hükümet programının müzakeresi münasebetiyle beliren vaziyet gösteriyor ki, tenkitten ve murakabeden azade kalmak kaygusu, iktidar partisinin yine bir düsturu ve. tedbiri olarak kalmaktadır, (Soldan asla sesleri, Sağdan alkışlar). Bu sebeplerle ve Hükümet programının müzakeresine iştirak edememek durumunda bırakıldığı için Partimiz derin bir teessür duymakta olduğunu arz etmek mecburiyetindedir." (TBMM Tutanak Dergisi, 14.08. 1946: 60).



olarak Söke Kaymakamının muhtarı yanına çağırarak 700 lira verdiğini ve bu para ile seçmeni Halk Partisine oy atmak için kandırması emrini verdiğini iddia etmiştir. Menderes'e göre bazı yerlerde de seçmenlerin oyları komisyon üyeleri tarafından kullanılmıştır. Ancak bu durum Menderes'e göre gerçek seçmenlerin oy kullanmak için sandık başına geldiklerinde anlaşılmıştır. Menderes, tüm bu hile ve baskılara ilaveten DP'nin sandıklara gönderdiği 356 temsilciden 105'inin kanunsuz bir şekilde sandıklardan uzaklaştırıldığını ifade etmiştir (TBMM Tutanak Dergisi, 26.08.1946: 203-205).<sup>6</sup>

Bayar, 21 Temmuz 1946 seçimlerinin önceden hazırlanmış bir hadise olduğunu 21 Temmuz seçimleri öncesinde hazırlanan kanunun görüşülmesi aşamasını partilerinin önceden neler olacağını söylediğini belirtmiştir. Ancak Bayar, bu önerilerinin iktidar partisi tarafından dikkate alınmadığını bu nedenle 21 Temmuzun "münferit bir hadise" olmadığını "bunların hepsi bir üstün iradenin vaktinde büyük bir dikkat ve hayret verici bir soğukkanlılıkla tertipleyip planladığı büyük hadiseler" olduğunu iddia etmiştir (Şahingiray, 1999: 367).

1946 seçimlerinden sonra seçimlerin şaibeli geçmesi ve milletin vermiş olduğu oyların Mecliste karşılık bulmaması düşüncesinden dolayı bir grup DP'li milletvekili DP'nin meclise girmemesi ve meclis faaliyetlerine katılmamasını önermiştir. DP'nin kurucularından olan Koraltan'da bu düşüncedir. Koraltan'a göre seçim "Gayri meşru usullerle yapılmış ve milletin iradesi böylece iptal edilmişti. Zorbalık yapılarak iktidarı almak yoluna gidilmişti." Bu sebeple Koraltan'a göre meclisten çıkacak kanunlar milletin iradesinin bir sonucu olamazdı. Bu görüşe karşı DP'nin diğer kurucuları partinin meclise girmemesi halinde kapatılma tehlikesiyle karşı karşıya geleceği düşüncesini ileri sürmüşlerdir. Bu nedenle "ehven-i şer" olarak Meclise girilmesi üzerine politika belirlenmesi gerektiğini dile getirmişlerdir. DP'li milletvekilleri bu düşünceler doğrultusunda meclise gelerek meclis faaliyetlerine katılmıştır (Yüksel, 2018: 217-218).

Meclisin sekizinci dönemi, 21 Temmuz 1946 tarihinde yapılan seçimlerden sonra 5 Ağustos 1946 tarihinde açılmıştır. Aynı gün yapılan Meclis Başkanlığı seçiminde 379 oy alan Kazım Karabekir Meclis Başkanı olmuştur. Cumhurbaşkanlığı için yapılan oylamada 388 oy alan İsmet İnönü, tekrar Cumhurbaşkanı seçilmiştir (TBMM Tutanak Dergisi, 05.08.1946: 1-3).

<sup>6</sup> "Bunlar bazı misallerdir, Tazyik, tenkit ve hile yollarıyla Halk Partisi lehine kazandılamayan seçimlere tutanaklar değiştirilmek suretiyle de fesat karıştırılmıştır. Nazilli'de sekiz sandıkta Söke'nin Güllü bahçe köyünde Çine'nin Kayıldı ve Kuşuk köylerinde tutanak değiştirilmesi hâdiseleri tevsik olunabilmiştir. Yukarıda söylediğim vakıalar tesbit olunanların küçük bir kısmıdır. Dosya dalı a birçok şikâyetleri ihtiva etin ektedir ki, bunların burada sayılıp dökülmesi uzun sürer. Esasen 100 ve yüzlerce kasabaları ve şehirleri bütün bir il içinde cereyan eden kanunsuz hareketleri eksiksiz tesbit etmeğe kimsenin arasında ilişkilerin oldukça sertleşmesine neden olmuştur. kudreti yetmiyeceği aşîkârdır. Ancak şu sayılan hâdiseler dahi Aydın ilinde milletvekili seçimlerinin salim yola yürütülmediğini açıklayacak mahiyettedir. " (TBMM Tutanak Dergisi, 26.08.1946: 203-205).



Seçim sonrasında CHP'nin benimsediği Kemalist ideolojinin kurucularından olan ve otoriter yönetim anlayışındaki Recep Peker başbakan olmuştur. Peker'in başbakan olması zaten gergin olan iktidar muhalefet ilişkilerini daha da sertleştirmiştir (Okutan, 2014: 149).

DP'nin 21 Temmuz 1946 seçimlerine göstermiş olduğu en önemli tepki sonraki ara seçimlere katılmamak şeklinde olmuştur. DP'li idareciler demokrasiye uygun bir seçim kanunu yapıncaya kadar seçimlere katılmamıştır. DP'nin seçimlere katılmaması yapılan seçimlerin meşruiyetini düşürmüş ve bu durum da iktidar- muhalefet ilişkisinin zaman zaman sertleşmesine neden olmuştur. 16 Şubat 1950 tarihinde yapılan yeni Seçim Kanunu'nda sonra DP 1950 seçimlerine katılmış ve iktidar partisi konumuna yükselmiştir.

## SONUÇ

Gelişmiş devletlerin siyasal sistemlerinin yönetim modeli demokrasiye dayanmaktadır. Hem coğrafi nedenlerle hem de daha fazla insan sayısı nedeniyle devletlerin doğrudan demokrasi modelini uygulamaları çok zordur. Bu zorluklar nedeniyle günümüzde dolaylı olarak nitelenen temsili demokrasi modeli uygulanmaktadır. Temsili demokrasilerde seçmenler kendilerini temsil edecek kişileri seçerken temsilcilerde seçmenler adına siyasal karar alma ve yönetme faaliyetlerine katılmaktadırlar. Demokratik sistemlerde temsilcilerin adaletli bir şekilde belirlenmesi aynı zamanda seçimlerin meşruiyetini güçlendiren bir etmendir. Bu nedenle seçim sistemlerinin ilkeler çerçevesinde toplumun benimseyeceği ve üzerinde çok fazla tartışılmayacağı bir şekilde yapılması gerekmektedir. Bu şekilde yapılan seçimlerin meşruiyeti yüksek olacaktır.

1923 yılından itibaren CHP siyasal hayatta tek parti olmasına rağmen meşruiyetini sağlamak için seçimleri oldukça önemsemiştir. Bu nedenle 1923'te başlayan tek parti döneminde her dört yılda bir seçimler düzenli olarak yapılmıştır. Bu dönemde yapılan 6 seçimde CHP'nin rekabet edebileceği bir siyasal parti yoktur. Seçimlerde CHP'nin göstermiş olduğu adaylara oy verilmiştir. Bu seçimlerde halkın bir nevi zorunlu noterlik yaptığı söylenebilir.

1945 yılında Millî Kalkınma Partisinin kurulması ile Türkiye çok partili hayata geçmiştir. 7 Ocak 1946 tarihinde DP kurulmuştur. CHP çok partili hayata geçiş kararı sonrası demokrasi adına ilk sınavını kısa süre içinde yapılan seçimlerde vermiştir. Seçimlerin öne alınması muhalefet tarafından tepki ile karşılanmıştır. Muhalefet tepkisini Mayıs ayında yapılan belediye seçimlerine katılmayarak göstermiştir. Muhalefet ve özellikle DP tarafından seçimlere katılmama kararı demokratik bir tepkidir. Ancak CHP, muhalefetin seçimlere katılmama kararını şiddetle eleştirmiş ve "vatan hainliği" olarak



nitelemiştir. CHP, genel seçimler öncesinde muhalefetin aynı tepkiyi vermesi durumunda kapatma tehdidi imalarında bulunmuştur. Bu nedenle 21 Temmuz 1946 tarihinde yapılan milletvekili seçimlerine muhalefet katılmak zorunda kalmıştır.

1946 yılında yapılan milletvekili seçimleri bazı yönlerden ilk tecrübelerin yaşandığı seçimlerdir. Seçimlerin tek dereceli yapılması ve seçimlerin bir günde sona ermesi bu ilk tecrübeler içindedir. Ancak seçimlerin CHP'li idarecilerin denetimi altında yapılması, açık oy gizli sayım ilkesi, seçimlerde halkın korkutulduğu ve seçim hilelerinin yapıldığı iddiaları bu seçimlerin Türkiye'nin siyasi tarihinin en tartışmalı seçimleri olmasına neden olmuştur. Muhalefetin örgütlenmesini tamamlamadan ve demokrasi ile uyum içinde olmayan Seçim Kanunu ile seçimler yapılmıştır. Bu politika ve hareket tarzı CHP'nin hala tek parti zihniyeti ile hareket ettiğinin ve demokrasinin şeklen getirilmesi düşüncesinin bir yansımasıdır. CHP, özellikle çok partili hayata geçişte etkili olan faktörlere karşı seçimler yapıyor görüntüsünü verirken iktidar gücünü de elinde bulundurmamak istemiştir.

Türkiye'nin demokrasi tarihi açısından bu seçimlerin olumlu yönlerinden biri hileli, şaibeli ve tehditli seçimler olmasına rağmen iktidarın meşruiyetini seçimlere dayandırma zorunluluğu diğeri ise siyasal katılımın %85 gibi çok yüksek oranda gerçekleşmesidir. DP'nin bu seçimlere vermiş olduğu en büyük tepki daha sonra yapılan ara seçimlere katılmamak şeklinde olmuştur.

Türkiye'de seçimlerin çok tartışmalı olmasının en önemli nedenlerinden biri, seçimlerde oy kullanacak olan halka duyulan güvensizliktir. Diğeri de seçim sistemlerinin oluşumunda ilkelere göre değil seçim kanununu düzenleyen kişilerin veya örgütlerin menfaatlerine göre yapılmış olmasıdır. Bir başka nedeni de seçimlerin sürekli gayri kanuni müdahaleler (askeri müdahaleler ve darbeler) ile kesintiye uğratılmasıdır.



## KAYNAKÇA

- Ahmad, Feroz (1994). Demokrasi Sürecinde Türkiye (1945-1980), Hil Yayınları, İstanbul.
- Ahmad, Feroz (1999). İttihat ve Terakki 1908-1914, Çev. Nuran Yavuz, Beşinci Baskı, Kaynak Yayınları, İstanbul.
- Ahmad, Feroz- Rustow, Dankwart A. (1976). "İkinci Meşrutiyet Döneminde Meclisler: 1908-1918", Güney- Doğu Avrupa Araştırmaları Dergisi, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Basımevi, S.4-5, İstanbul, ss.245-284.
- Alkan, Mehmet Ö. (2006). "Seçim Sistemi Tercihinin Misyona Boyutu, Anayasa Yargısı", C. 23, ss.133-165.
- Armağan, Servet (1967). "Türkiye'de Parlamento Seçimleri", İ.Ü. Hukuk Fakültesi Mecmuası, C.XXXIII, S.3-4, İstanbul, ss.45-100.
- Armağan, Servet (1978). "Memleketimizde İlk Parlamento Seçimleri, Armağan-Kanun-u Esası'nın 100. Yılı", A. Ü. Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, Sevinç Matbaası, Ankara, ss.147-167.
- Aydın Tarihi Dergisi, (Mayıs 1946). No:150 ss.32-33.
- Bağlum, Kemal (1991). Anıpolitik 1945-1960, Bilgi Yayınevi, Ankara.
- Bayar, Celal (ty). Başvekilim Adnan Menderes, Derleyen İsmet Bozdağ, Baha Matbaası, İstanbul.
- Berber, Şarika Gedikli (2012). "Türkiye'de Çok Partili Hayata Geçiş Sürecinde Sivil Hükümet Darbesi: CHP'de 35'ler Vakası", Akademik Bakış Cilt 6 Sayı 11, ss.131-150.
- Çavdar, Tevfik (1987). "Müntehib-i Sani" den Seçmene", V Yayınları, Ankara.
- Demir, Fevzi (1994). İkinci Meşrutiyet Dönemi Meclis-i Mebusan Seçimleri (1908-1914), İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, İzmir.
- Demirel, Ahmet (2013). Tek Partinin İktidarı –Türkiye'de Seçimler ve Siyaset (1923-1946), İletişim Yayınları, İstanbul.
- Demokrat Partinin Beyanamesi, (14.05.1946). Vatan.
- Eraslan, Cezmi ve Olgun Kenan, (2006), Osmanlı Devleti'nde Meşrutiyet ve Parlamento, 3F Yayınevi, İstanbul.
- Eriş, Metin (2021). Osmanlıdan Günümüze Demokratikleşme Sürecinde Türk Siyasi Hayatı ve Kemalizm, Bilgeoğuz Yayınları, İstanbul.
- Fersoy, Orhan (1978). Cemal Bir Devre Adını Veren Başbakan- Adnan Menderes, Hun Yayınları, İstanbul.
- Güneş, Gönül (2013). "Çanakkale'de Demokrat Parti Döneminde Seçimler", Marmara Üniversitesi Siyasal Bilimler Dergisi, C.1, S.1, İstanbul, ss.67-85.
- <https://islamansiklopedisi.org.tr/muhasasil-tahsildar>
- <https://www.sabah.com.tr/gundem/2014/11/16/turkiyenin-ilk-secimini-1876da-yapti>
- <https://www.trt.net.tr/azerbaycan/h-ft-nin-analizi/2019/03/13/turkiye-nin-180-yillik-yerel-secimleri-1161902>



- İnan, Süleyman (2002). Muhalefette Andan Menderes 1945-1950, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Doktora Tezi, Isparta.
- Kaan, Oğuz (2008). II. Meşrutiyet Döneminde Muhalefet: Ahrar Fırkası, İ.Ü. SBE, Basılmamış Doktora Tezi, İstanbul.
- Kocabaş, Süleyman (2009). T.C Devleti Tarihi 4- İnönü Dönemi Millî Şef yönetimi-Demokrasiye Geçiş 1938-1950, Süleyman Kocabaş Kütüphanesi, İstanbul.
- Koçak, Cemil (2012). Türkiye’de İki Partili Siyasal Sistemin Kuruluş Yılları 1945-1950- C.2, İktidar ve Demokratlar, İletişim Yayınları, İstanbul.
- Kuran, Ahmet Bedevi (1959). Osmanlı İmparatorluğunda İnkılap Hareketleri ve Millî Mücadele, Çelçüt Matbaası, İstanbul.
- Mebus Seçimi Dün Yapıldı, (01.03.1943). Akşam.
- Mebus Seçimi Dün Yapıldı, (01.03.1943). Cumhuriyet.
- Menderes, Adnan (19.05.1946). “Teessür Verici Bir Manzara”, Vatan.
- Okutan, Ekrem (2014). Türkiye’de Siyasal Muhalefet-Geçmişten Günümüze Zemin Kaymaları, Selis Kitaplar Yayınları, İstanbul.
- Özbudun, Ergun (1995). “Seçim Sistemleri ve Türkiye”, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Cilt 44, Sayı 1-4, Ankara, ss. 521-539.
- Şahingiray, Özel (1999). Celal Bayar’ın Söylev ve Demeçleri, 1946-1950- Demokrat Partinin Kuruluşundan İktidara Kadar Politik Konuşmalar, Türkiye İş Bankası Yayınları, İstanbul.
- Tanör, Bülent (1998). Osmanlı Türk Anayasal Gelişmeleri. 3. Baskı. Afa Yayınları. İstanbul.
- TBMM Tutanak Dergisi, (05.08.1946.). D.8, B.1, O.1, c.1, Ankara.
- TBMM Tutanak Dergisi, (10.06.1946). D.7, B.61, O.1, c.24, Ankara.
- TBMM Tutanak Dergisi, (10.06.1946). D.7, C.24, B.61, O.1, c.24, Ankara.
- TBMM Tutanak Dergisi, (13.6.1946). D. 7, B. 64, O. 1, c.24, Ankara.
- TBMM Tutanak Dergisi, (14.08. 1946). D.7, B.3, O.2, c. 1, Ankara
- TBMM Tutanak Dergisi, (26.08.1946.). D.8, B.8, O.2, c.1, Ankara.
- TBMM Tutanak Dergisi, (28.06.1946). D.8, B.8, O.2, c.1, Ankara.
- TBMM Tutanak Dergisi, (29.04 1946). D.7, B.45, O.2, c. 22, Ankara.
- TBMM Tutanak Dergisi, (31.05 1946). D.7, B.57, O.1, c. 23, Ankara.
- TBMM Tutanak Dergisi, (31.05.1946). D.8, B.8, O.2, c.1, Ankara.
- Yüksel, Erol (2018). Millî Mücadeleden 27 Mayıs’a bir siyasetçi: Refik Koraltan, Atatürk Araştırmaları Merkezi, Ankara.